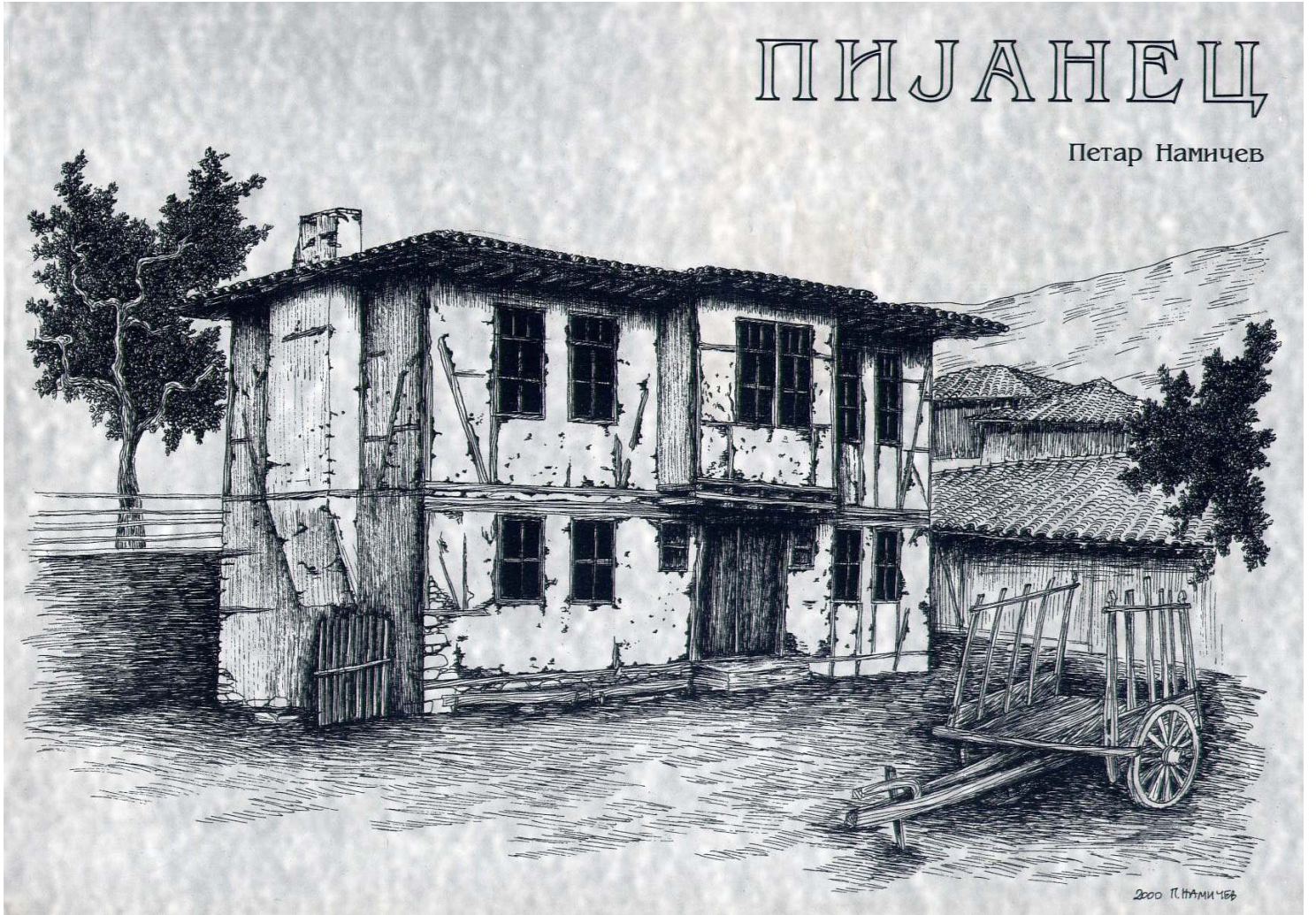

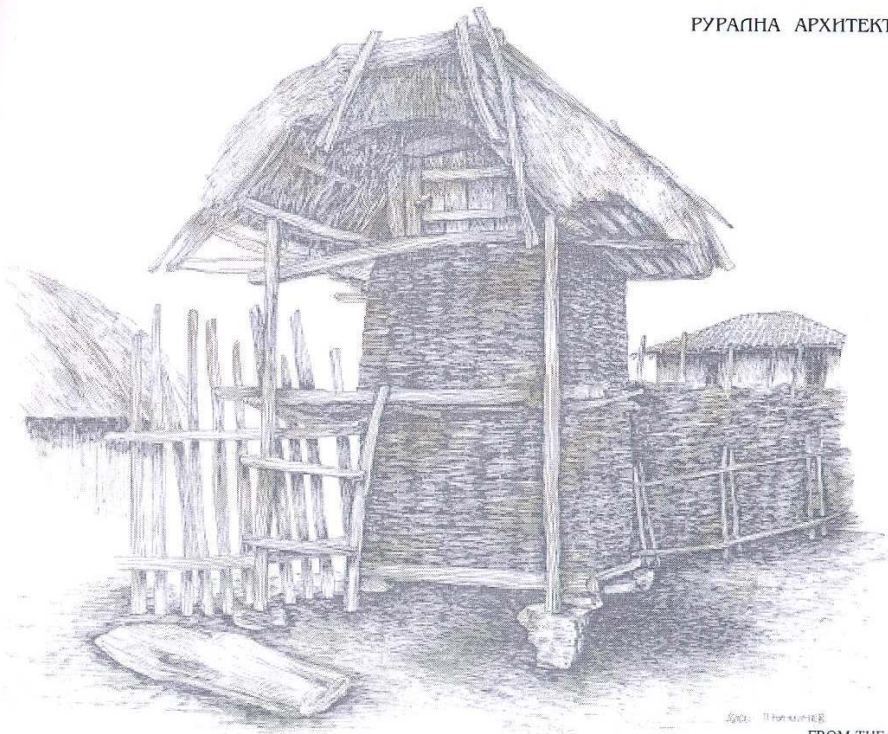
ПИЈАНЕЦ

Петар Намичев

ПИЈАНЕЦ

РУРАЛНА АРХИТЕКТУРА ОД XIX И ПОЧЕТОКОТ НА XX ВЕК

PIJANEC

RURAL ARCHITECTURE

FROM THE 19TH AND THE BEGINNING OF THE 20TH CENTURY

СОДРЖИНА

Вовед	7
Селски населби	11
Организација на семејството	13
Обредни активности на селската и семејна заедница	14
Развој на куќата	15
Функционалните особености на просторот на куќата	18
Декоративна обработка на ентериерот	20
Конструктивни карактеристики	22
Неимари	24
Стопански објекти	25
Надворешна декоративна обработка	27
Обичаи околу градење на куќата	29
PIJANEC - rural architecture from the 19 th and the beginning of the 20 th century	33
Цртежи	38
Речник	109

Делчевскиот регион или етничкиот предел Пијанец се наоѓа во источниот дел на Македонија и опфаќа подрачје од 28 селски населби со градчето Делчево. Пијанец е поставен на двата брега на реката Брегалница, кој просторно е поделен во неколку рурални целини: околината на селските населби Драм, Звегор, Каменица, Бигла и Тработивите.

Во однос на структурата на земјиштето во овој регион преовладуваат обработливите површини и шумските предели. Котлината на Пијанец од сите страни е опкружена со високи планински масиви, со што овој предел има умерено континентална клима. Од хидрографските објекти доминира реката Брегалница со поголемите нејзини притоки Каменичка река и Желевица, како и помалите текови како Звегорска, Истевничка, Селничка, Виречка река и др.

Овој предел има богато историско минато со археолошки остатоци кои потекнуваат од неолитскиот период (во околината на Габрово, Драмче, Звегор, Град и др.), од халдштатскиот период (во Бигла, Драмче и околината на Делчево), што покажува и постоењето на римски пат кој водел од Осогово по десниот брег на реката Брегалница до селото Тработивиште, кој го поврзувал овој регион преку Малешевијата со Солун. Уште една значајна римска комуникација поминувала низ овој регион кој водел од римскиот град Астибо (Штип) преку Винаца и Бигла, поминувајќи ја реката Брегалница кај селото Очипала, кој преку селото Киселица и Црна Скала водел за римскиот град Пауталија (Кустендил.) Овој пат се поврзувал со патот Виа Игнација поврзувајќи ги Драч и Солун.

Постојат голем број на римски градишта каде се најдени бројни археолошки предмети во населбите Звегор, Град, Каменица, Илиево, Саса и др. Најдоминатна населба е откриена во селото Град, каде постои поголем хронолошки континуитет на живеење со регистрирани повеќе локалитети во овој регион. Најновите истражувања во оваа населба говорат за постоење на праисториска населба и утврдување од доцноантичкиот и средновековниот период.¹

¹ Пијанец од праисторијата до денес, РЗЗСК и Општина Делчево, каталог од изложба, 2001 Делчево).

Постојат неколку толкувања за потеклото на името Пијанец. Во овој предел доминира одгледувањето на сливите и печењето на ракија, како и нејзиното пиене, со што од глаголот *пијам* се нарекува пределот Пијанец. Народно верување постои за примената на растенија *-пијанец* кое имало халуциогени својства, растело помеѓу пченицата, и од неговото брашно се успивале луѓето.²

Додека научните толкувања го поврзуваат името со старобалканското племе Пеонци, како и за постоење на средновековен град со ова име, но сепак се уште не е докажана оваа теорија.

Во текот на 6 и 7 век по течението на реката Брегалница се населува словенското племе Смолјани, кои ги потиснале елинизираниите Илири во планинските предели.

Во периодот на 11 век биле доселени германските рудари Саси кои биле словенизирани и Пијанец тогаш бил во состав на Самоиловата држава.

Во повелбата на Василие Втори се споменува Пијанец како место приклучено кон Византија, а кое припагало под епископот во Мордовис.

Подоцна Пијанец потпаѓа под Бугарската, а веднаш потоа во Српскосредновековната држава. Со продорот на Турците на Балканот Пијанец станува дел од Кустендилскиот санџак.

Најбројното населено место во Пијанец е Царево село (Делчево), кое во Византиско време го носело името Василево, според Византискиот цар Василиј. Прв пат под ова име се споменува во една од повелбите на Цар Душан, од 1347-1350 година, додека Турците му даваат име Султанија, за чие време било опустошено. Исто така во повелбата на Цар Душан се споменуваат Луковица, Град и Тработивиште.

Од 16 век во Пијанец се споменуваат населбите Истевник, Тработивиште, Косевица, Панчарево, Ветрен и др.³ Населбите во различен период на својот развој ја менувале својата локација во зависност од природните услови (близина на шума, поволни локации за градба и општествени услови).

² Арсовски Д.; Христовски Д. - Делчево, О. С. Делчево, 1985 г. стр. 30

³ Турски документи за историјата на македонскиот народ, опширни пописни дефтери, кн. 1, том 5, Архив на Македонија, 1983 г.

Селски населби

Типолошки селската населба во Делчевско можеме да ја определеме во две основни форми. Во услови на конфигурацијата на теренот, местоположбата и близината на комуникација со соседните поголеми населби, овозможило формирање на населба, односно густ распоред на куќите (Трабовивиште, Стар и Нов Истевник, Разловци, Габрово и др.) од збиен тип или разбиен тип, односно формирање на мали населени групации од по неколку куќи, кои најчесто потекнуваат од иста фамилија (Косевци, Саса, Дулица, Драмче, Нов Истевник и др.).

На пример во Саса се појавуваат маала: Сарафиј, Јагодино брдо, Груовци, Миовци, Капетанска, Гребеш, Ѓорговци, Шобовци, Черговци, Мршавелци, Трканница, Аџиите, Потаре, Равин дол, Чукаревци, Алебаци, Деровци и Буовци, во Моштица: Старо село, Ваќевица, Далевци, Каменаредо, Дуждовци, Гребен, Впаинци, Селиште, Бабанец, Палишдол и Першаци; во Костин Дол - *џорно маало* - Чобањето, Лажовска, Дановска, *долно маало* - Друмалии, Езерци, Папурица, Јузуњето, Осајанци, Црно Горци, Звездинска, Зимовникот; во Вратиславци: Габовска, Илиовци, Горномаалци, Терзијци, Балтаци; во Тодоровци - Албанци, Потоци, Ѓаци, Луковица, Бобарети, Грланци, Паламарето, Колашка; во Очипале - Дуовска, Малчовска, Прдловска, Јованоска, Мишевска, Мандалска, Топчиска, Чимачка, Чачарска; во Драмче - Ваканица, Дуовци, Лапавици, Јановци, Итрилето, Делии, Дишовци, Присојница, Митревци, Чифликои, Кочлци, Кундевци, Црничани, Стамболии, Вчкови, Камачање; во Нов Истивеник - Балабанска, Курачка, Пасјак, Морска Ливада, Пупевци, Караќостовци; во Луковица - Златаноска, Божанска, Џаковска, Шатковска, Врвачка, Рашковска.

Кога се анализира територијалната поставеност на населбите, јасна е издвоеноста на збиениот тип на населби од разбиениот. Првите се лоцирани во правец на групација на населби (Беровската и Виничката област) во област каде што сите населби се од збиен тип (во југоисточниот дел), додека останатите населби од збиен тип (на северозападниот дел), територијално се надополнуваат кон соседната област

Сокак со порти од планинска селска населба,
Стар Истевник.

Изглед на селска населба, Габрово.

во континуитет (Кратовска, Кривопаланечка и Кочанска). Населбите имаат по 6 (Нов Истрвеник), 8 (Стар Истрвеник), 11 (Моштица), 13 (Костин Дол), 16 (Драмче), 18 (Саца) или 50 (Моштица) маала.

Кај *збиениот тип* населби постојат сите елементи кои ја карактеризираат како населба со средсело, со формирани тесни сокаци, со јасно поставени објекти и територијална поделеност на дворните места. Додека кај разбиениот тип постојат групации кои се сосема територијално издвоени и кои опфаќаат голема површина, односно дел и обработлива со земјоделски култури. Тие се тешко пристапни во планинските предели, каде што како примарен фактор при одредувањето на положбата на куќите бил одбрамбениот карактер на населбата. Планинските населби се карактеристични со изобилство на водени извори скоро во секоја куќа.

Секоја селска населба имала по една или по неколку цркви (5 во Разловци).

Дворните места се најчесто просторно оградени со вертикално поставени дрва или гранки - *леса* (Драмче). Обработливите земјишта се делеле и означувале на кошевите со камења *нишан-межници*, или пак со појаси од ископани дупки кои не се обработуваат. Во однос на забранување на поминување врз нечиј имот, односно земјиште кое треба да се коси, домаќинот поставувал суво дрво кое е забодено и на кое се поставува слама. При отуѓувањето на земјата домаќинот најпрвин ја нудел на првиот комшија, за да остане сопственоста на земјата во селото, а не на некој од друго село или подалеку.

При обработката на земјата или други работи околу градење на куќата во селото помагале сите соседи без разлика на вероисповедта, што се нарекувало - *анѓарија* или *шлага*. Се позајмувале коњи или волови на еден ден кои се чувале како свои, за што следел надоместок во натура со жито. Се позајмувале и алатки или пари кои се враќале за одредено време.

При иселувањето на турското население од овој регион, се населувале семејства од соседните населби, од Кривопаланечко или од Малешевјата, и ги населувале испразнетите куќи. Во овој период селаните располагале со земјиштето кое се нарекувало селско, во чиј атар потпаѓале шумите, пасиштата, ливадите, водените теченија и др. Селаните во својот атар каде што ја чувствувале својата припадност ја користеле шумата за дрво, за пасишта, за напојување на добитокот, за набавка на градежни материјали (камен, дрво, земја) и др.

Организација на семејството

При оформување на семејството најпожелно било да се продолжи семејството, односно селската заедница, или во соседните села. Се внимавало сродството во рамките на селската заедница да се дозволи најмногу до трето колено.

Семејните задруги претставувале семејно здружување кое броело од 7 до 50 членови и се нарекувало *-голема куќа*, или *големо семејство*. Во однос на типот се сретнувале *пайковска* или *брајска* задруга, во однос на тоа кој бил старешина на задругата - *сџарио* или *брајош*. Старешината ја претставувал заедницата на собири или други средби, додека тој можел да биде сменет ако семејството не било задоволно од неговата работа.

Делењето на задругата настанало поради бројноста на членовите со што таа не можела веќе да функционира или поради несогласување помеѓу членовите. Делбата на имотот, односно земјата се извршувала со ждрепка, каде потоа секој од членовите образувал семејство и градел своја куќа.

Таткото при делбата на имотот задржувал дел за себе, нива или дрво - *посмртнина*. Овој имот по неговата смрт се делел помеѓу синовите. Секое ново семејство го наследувало презимето на големото семејство и се нарекувало - *парамонш*. И денес организацијата на семејството функционира самостојно, но сепак при живеењето на неколку брака во еден двор се зачувала традицијата на одржување на добри односи, како традиција и влијание од задржниот живот на овие простори.

Изглед на амбар и *кашпа*, Габрово.

Развој на куќата

Врз основа на историските податоци, социјалните услови, климатските услови, економските можности и природните услови создале можност за развој на куќата. На оваа територија разликуваме основни типови *приземна* (*наземница* - Саса) или со куќа со приземје и *каџи*.

Куќите најчесто биле ориентирани кон исток или југ.

Развојот на *приземната куќа* почнува од *одноделната куќа* која денес ретко се сретнува во својата основна форма. Таа се трансформира во просторно решение со трем кој е поставен по целата должина на основата. Основата содржи две издвоени простории *куќа* и *одаја* кои кај одредени живеалишта помеѓу себе се поврзани со врата (Костин Дол). Покрај предната врата во *куќата* е задржан и *заден влез* (врата), како остаток од едноделната куќа. Во случај кога семејството се трансформира во две посебни домаќинства, и двете простории содржат огниште и заден влез (Бигла). Просторното решение на приземната куќа од делчевскиот крај има големи сличности со косовската приземна куќа (*косовската приземљуша*) како и од поморавјето од истиот период.⁴

Просторната концепција бележи повисок развој при крајот на 19 век, со формирање на две основни простории *куќа* и *одаја*, пред кои се наоѓа *чардак*, а како тип оваа концепција најчесто се применува во делчевскиот крај. Со ова се задоволуваат основните функции, односно во *куќата* - простор за подготовка на храната, одајата за дневно претстојување, додека работните активности се изведуваат на чардакот. Поради вообичаената планинска стрмна конфигурација на теренот, оваа концепција се лоцира во едно ниво, каде што под едната половина на основата на објектот се поставува подрумска просторија (Луковица, Тодоровци,

Изглед на кашта со чардак на агол. Шопје.

⁴ Којић Б. - Стара градска и сеоска архитектура у Србији, Просвета, Београд 1940 г. стр. 111, 125, 166; Којић Б. - Сеоска архитектура и руризам, Грађевинска књига, Београд, 1973 г. стр. 60-65).

Планинска приземна куќа со вкопан подрум, покриена со камени плочи, Стар Истевник.

Функционалните особености на просторот на куќата

Основен просторен елемент на секој објект претставува *куќаџа*, со основна функционална улога за подготовка на храната во текот на денот. Покрај *оѓнишџеџа* кое се појавува како самостојно во средината на просторијата - *отворено* или пак вградено странично - *полузатворено*, во куќата се наоѓаат и голем број на покуќнински помошни предмети. Од предната страна преку *чардакот* или *шремот* на куќата се поставува врата, додека од задната страна кај постарите објекти е предвидена помошна врата *кришна* (Бигла), *внкашна* (Разловци). Се предвидува и мал прозорец најчесто само еден од страната на чардакот, а во конструкцијата на ѕидот се оставени правоаголни простори - камарици (*камара*-Бигла, *долџи*, *долџе*-Разловци, *јуклици* -Трабовиште).

Во зависност од поставеноста на просториите во однос на конфигурацијата на теренот ги нарекуваат *горна каиџа* или *долна одаја*.

Одајата кај приземниот тип на објекти е со мали димензии, најчесто со висока кота на нивото на подот во однос на котата на останатите површини на подот од просториите, со најчесто два прозорски отвори со добра прегледност кон околината (планинските предели). Одаите кои се богато опремени и со поголеми димензии, со вградено огниште се сретнуваат кај објекти со богата обработка на ентериерот. Ориентирани се кон поатрактивниот дел од околината, со поголеми отвори на прозорци на челната фасада на објектот. Одајата е во функција на пречекување на гости и одржување на семејни празници. Таа е резултат на повисок степен на развој и израз на економските можности на домаќинот.

Постојат објекти кои содржат повеќе одаи во зависност од економските можности и потребите на домаќинството. Поставени најчесто на горниот кат и секогаш изведени во лесна бондручна конструкција. Секогаш се со директен контакт со чардакот. Се нарекува и *долна соба* (Костин Дол).

Чардакот како функционално најекспониран простор (отворен или затворен), доминира како во просторната концепција, така и во оформувањето на

Просторно уредување

Со мултиплицирање на основните типови на просторни решеније кои содржат: *куќа*, одаите, чардакот, се добиваат братски објекти, со симетричен или асиметричен распоред. Поретко се случува во состав на основата да се вметне и амбар во дрвена конструкција во состав на тремот во приземјето (Стамер) или во состав на катот помеѓу две одаи (Разловци) или како дел од чадакот (Трботивиште).

Изглед на куќа од затворен тип со приземје и кат, од крајот на 19-от век, Разловци.

Декоративна обработка на ентериерот

Делчевскиот регион претставува простор со населби каде што се присутни објекти со богата декорација при ентериерното уредување. Ова подрачје изобилува со обработени дрвени елементи како дел од вградената покуќнина, како вратите, што говори за присуство на мајсторски тајфи кои биле оспособени за изработка на високо естетизирани декоративни елементи. На дрвените елементи применета е исклучиво геометриска декорација со правоаголници, ромбоидни форми (Костин Дол), како и полукружен лачен надвратник (Моштица, Косевица), со геометриска декорација (Габрово). Основната конструктивна линија се базира на формирање на две правоаголни полиња, поделени на средината на вратата во хоризонтален правец на кои се применува додатна декорација, со полукружни бордури (Моштица, Косевица), или со линиска профилација на граничните поделби на конструктивните елементи на вратата.

Додатна декоративна пластика се применува со поделба на 8 полиња (Костин Дол) со ромбоидни форми на декорација (Костин Дол) или во форма на X, или на 5 полиња со внатрешни триаголници вклопени еден во друг (Звегор).

Огњишћейшо е секогаш задолжителен елемент на *куќајта* со правоаголна форма на одводната капа за чадот, која се разликува по форма - правоаголна, полукружна или повеќеделна линија и е секогаш вградено странично во еден од надво-

Куќа со приземје и кат, со отворен чардак, од почетокот на 20-от век. Киселица.

бркаљка, врчви од сите големини, *водарник* како полица за *бардачиња* и *буклиња*, дрвени лажици, за предење на волна *фурка* и *врешено, дремон, решето*. Од предметите за покукнина во одајата се наоѓаат: *ковчеџ* за алишта, дрвен кревет, *роџожи* за спиење.

Околу огништето бил организиран целокупниот живот како и приготвувањето на храната. Затоа наоѓаме различни алатки за секојдневна употреба и за стопанските активности. Сите предмети се направени од природни материјали со едноставна форма од дрво, земја (глина), текстил или метал. Поприсутни се садовите изработени од керамика (грниња, врчви, паници, бардаци и др), додека металните (котлиња, умови, тави, саани и др) биле во помала мера застапени⁷.

Конструктивни карактеристики

Основни конструктивни материјали при градбата на објектите за живеење и стопанските објекти, претставуваат каменот, дрвото и земјата.

Најчесто применуван систем на конструкцијата кај приземните објекти е со масивни камени ѕидови.

Камениот ѕид најчесто се применува во трите надворешни страни на основата или во две, додека останатите преградни ѕидови се изведени во *бондручна конструкција*. Кај објектите во две нивоа конструкцијата на приземјето е со масивен камен, додека на катот е применета идентична конструкција како кај приземните објекти, со бондручна конструкција кај сите ѕидови. Бондручната конструкција се состои од бондручен систем на хоризонтални и вертикални греди поставени на одредено растојание помеѓу кои е поставена конструкција од плетени гранки - *илешеница, врбови праије* (Драмче) испреплетени помеѓу носечките вертикални гредички (*колчеџа*).

Катот од бондручната конструкција од почетокот на 20 век се градел како *надиречен* со диреци, па ѕидан со печена или непечена (плитар) тула.

⁷Пијанец од праисторијата до денес, РЗСЗК и Општина Делчево, каталог од изложба, 2001 Делчево, стр. 15-17).

Изглед на *племна* од почетокот на 20-от век, Драмче.

Неимари

Според истражувањата во Пијанец се споменуваат мајстори, градителски тајфи или пак самите домаќини кои ги градат своите објекти (Ангелов Јован 1925, Саса). Мајстори се споменуваат Ване и Симо Глигоровски од Костин Дол кои граделе во околните маала, мајстор од Илково граделе во Луковица (1927 г). Мајстор Манче од Луковица. Најповеќе се споменуваат мајстори од Паланка (Очипале, Бигла), од Малешевија и Пехчево во Стар Иственик, Мајстори од Робово, Смојмирово (Малешевци) во Разловци, мајстор Панде Малешевски од Умлена (беровско) ја изградил 1937 г. куќата на фамилијата Белогаски. Изработувале врати од топоново или буково дрво (Саса).

Во атарите на селските населби постоеле месности од каде ги набавувале материјалите за градење а куќите: буково дрво од месноста Равни води (Саса, Костин Дол), месноста Синовиште (Стар Иственик). Камен од месноста Чукарката (Саса), Андаци (Костин Дол), од Брегалница (Разловци), месноста Обозна, Калаџерџево, Голак (Разловци), месноста Синовиште (Стар Иственик). Поради тешката пристапност до селските населби, мајсторските тајфи поретко биле присутни на овие простори, така што домаќинот најчесто самиот се јавува како мајстор на својата куќа, со помош на работна снага од најблиските и соседите⁸.

Во најголем дел мајсторите потекнувале од Кривопаланечкиот регион, од Малешевијата или домашни мајстори ко ги задоволувале своите локални потреби.

⁸ За време на теренското истражување во 1995 г информатори: Ангелов Јордан -1925, Саса: Блажо Атанасовски, 1931 г. -Моштица; Милан Ивановски 1925. -Костин Дол; Стојменовски Стојмир 1936, -Луковица: Тонка Георгиева, 1930 - Тодоровица; Перса Петроска 1922-Очипале; Жежоски Методија, 1913 -Разловци; Узунски Димитар, 1940 - Трабтивеште; Благоја Атанасов 1939. (Стар Иственик).

Стопански објекти

Изобилството на простор околу куќата во селските населби од разбиен тип во Делчевско создава услови за формирање на стопански двор со помошни објекти. Покрај куќата стопанскиот двор го сочинуваат: шталата како посебен објект, амбар, племната, бавча, стогови со сено, гумно, кочина, кокошарник, трло, бунар, градина, чешми, корита за вода од дрвени стебла -*коџани*, кои се најчесто лоцирани во однос на конфигурацијата на теренот околу куќата.

Стопанството и земјоделието биле најразвиени, се споменуваат неколку илјади овци во секое село, со сопствени трла и 20-50 овци по фамилија, како и изработка на млечни производи.

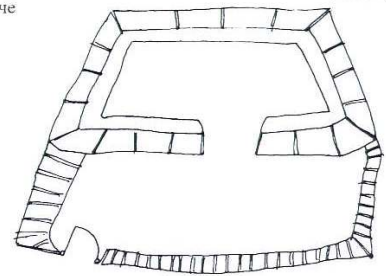
Амбарите со помали димензии се со правоаголна форма во основа, со дрвени греди и сидови од плетени прачки *плетен*, поставени на основа од големи парчиња камен. Пред кошот дел од површината на амбарот е изведен трем или како составен дел на кошот, а отворот е поставен бочно во линија на покривната конструкција или пак сосема затворен. Амбарите се изведени во едно ниво или со штала во приземјето и амбар на катот, а поретко и двојни со две врати, со *плетен* (плетени прачки). Кај преградите и сидовите изведени со штици, на средината се поставуваат скали за полесен пристап до преградите за жито.

Трло е изведено со камени сидови, со дрвена покривна конструкција со слама, како затворен објект кога е лоцирано во стопанскиот двор во непосредна близина на куќата или со затворен и отворен дел со надкриен простор во линија на надворешниот сид.

Кочина за чување свињи е најчесто со правоаголна или кружна форма во основа изградено во камен, каде од предната страна е оставен ограден простор од дрвена ограда со неправилна форма. Слична конструктивна форма има и кокошарникот.

Штала има форма на заоблени сидови на аглите од правоаголната форма, со два дрвени столба, средишно поставени на бочните зидови или во средината на

Трло, Драмче

Изглед на *кошара* за чување на стока, со примитивна форма, крај на 19-от век, Драмче.

Надворешна декоративна обработка

При валоризирањето на естетските вредности на делчевската куќа за живеење, како објект кој поседува архитектонски карактеристики, таа сепак се вклопува во рамките на регионалната и пошироката област со слични особености. Специфичниот и единствен архитектонски израз може да се потврди преку декоративната обработка на фасадите на елементите на седлата од столбовите со геометриска декорација која е прикажана во рамките на мали површини но со едноставна пластика на масата на дрвото. Секој дел од оваа област има различен геометриски орнамент, профилирана во дрвениот столб на непосредно растојание во рамките на изразните способности за естетика на стариот неимар.

Применета е профилирана декоративна обработка на надпрозорниците и надвратникот од внатрешните (кои често се и надворешни - на чардакот), или надворешните врати, со геометриска декорација, лак, круг, вдлабнати прави линии и др.

Надпрозорниците завршуваат со рамка која завршува на двете страни со полукружни завршетоци, а кај отворените, прозорците од чардакот се поставува мрежа со попречно поставени мали штички, употребувани за време на користењето на овие објекти од турското население. На горната половина се поставува полукруг како декоративен елемент. Исто така со едноставна геометриска декорација на профилирани штици се поставува и на оградата од чардакот и на конструктивните елементи од држачите.

Оцацџие допринесуваат за комплетирање и разигрување на покривната маса од куќата, а се со правоаголна или кружна форма во основа, изведени во камен или со плет, малтерисани од надворешната страна. На оцаците од горната страна се поставени отворите со правоаголна или триаголна форма, а се покриваат со керамида или камен. Кај полукружните и со геометриска профилација од горната страна.

Кај одредени објекти се сретнува геометриски едноставна декорација (Звегор) на челната штица од оградата на челниот испуст, како и посебно внимание е

Изглед на амбар со трем, Вирче.

Обичаи околу градење на куќата

Почетокот на ископувањето на темелите претставува мошне значаен момент при верувањето на неимарите и семејството кое ја гради куќата. Во зависност од локалните верувања и начинот на манифестирање на обичајот се определува ден кој е најпогоден за почеток на градбата, а тоа се поврзува со деновите преку неделата. Најчесто се започнува во понеделник, како нов ден. За период кога се отпочнува со градбата најчесто се одбира да биде во пролетните месеци од годината, за да се продолжи со градењето во летниот период кога климатските услови се најповолни за извршување на работата. Сечењето на дрвото се практикува најчесто до 15 во месецот и на сабајле (Стар Истевник).

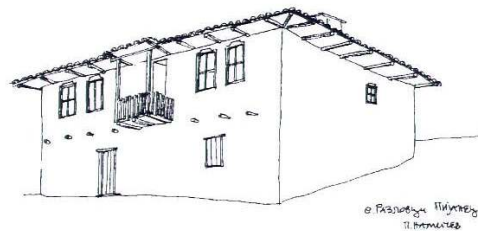
На точно одреден ден на одредената локација се започнува со копањето на замјата за поставување на темелите. Првиот камен се става на исток, а домаќинот го поставува (Костин Дол).

При оваа работа на семејството кое ја гради куќата му помагаат сите соселани и се нарекува *анѓарија*. За да се завршат работите во пократок временски период, а за отпочнување со работата се практикува ден кога месечината е полна (*на новина*, Саса, Вратиславци). На овој начин се почитува верувањето дека треба да се отпочне со работа на ден кога времето е чисто, односно должината на денот е најголема во тој период на годината.

Приложувањето на жртва при отпочнувањето на работата на темелите претставува пагански обичај, кој се практикува од подамнешни времиња. Тоа се прави во прилог на приложување на животот на животно за успешна градба, среќа во семејството и куќата. Најчесто се приложува како жртва - јагне, кочиш, овен (Костин Дол).

Принесувањето на жртвата најчесто се изведува од страна на мајсторите (или главниот мајстор) кои ја градат куќата или пак домаќинот го коле јагнето, кој има и мајка и татко.

Изглед на куќа со приземје и кат со отворен чардак,
Разловци.

© Разловци, Пинкети
11.11.2012

PIJANEC

rural architecture
from the 19th and the beginning of the 20th century

Summary

The *Delchevo* district, or the ethnic region *Pijanec*, is located in the eastern part of Macedonia. It comprises 28 villages and the small town of *Delchevo*. It is situated on the both banks of the river *Bregalnica* and is divided into several rural entities, as the surroundings of the villages *Dramche*, *Dzvegor*, *Kamenica*, *Bigla* and *Trabotivishte*.

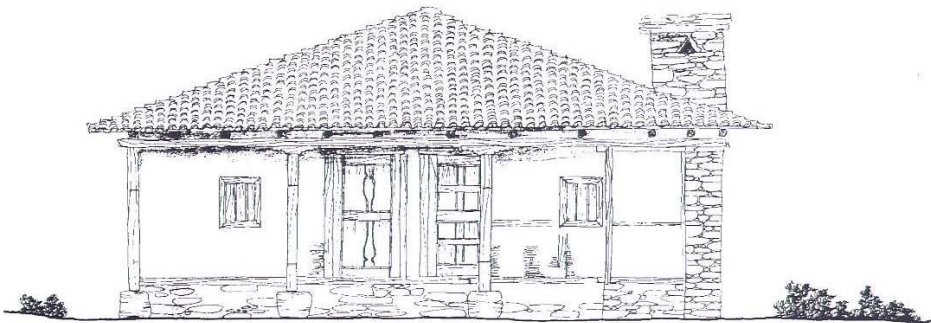
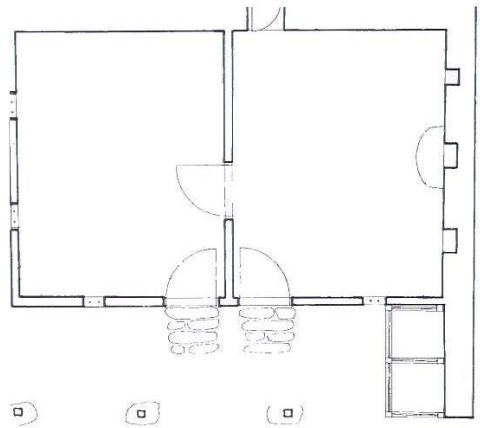
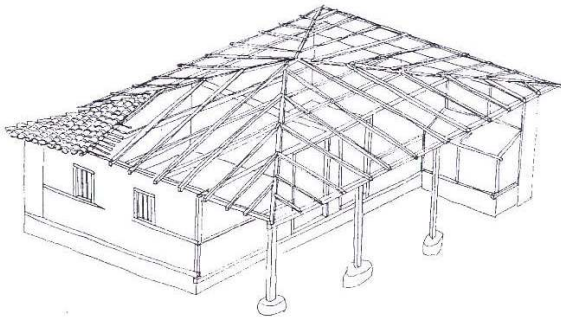
Analyzing the territorial organization of the settlements, an obvious distinction is made between compact and dispersed settlements. The first ones are located in the southeastern part where all the settlements are of compact type, in the direction of a group of settlements in the *Berovo* and *Vinica* districts. The rest of the compact type settlements (in the northwest part) are territorially attached to the neighboring regions in continuity (*Kratovo*, *Kriva Palanka*, and *Kochani*).

The compact settlements have all the characteristic elements: center of the village *sredselo*, structured narrow streets, *sokaci*, clearly positioned objects and a territorial division of the yards. Otherwise, the dispersed type of settlements are situated on a large area, part of which is a cultivable soil, organized in groups that are completely separated territorially.

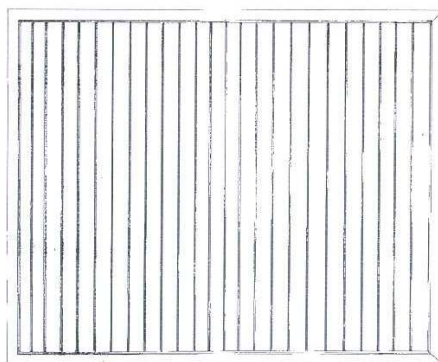
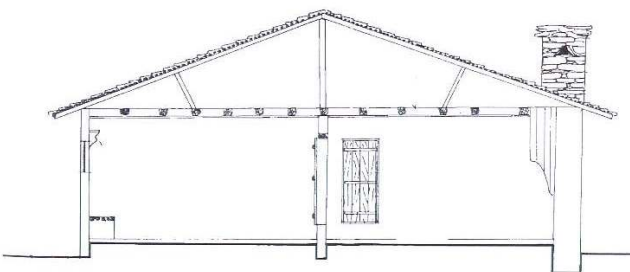
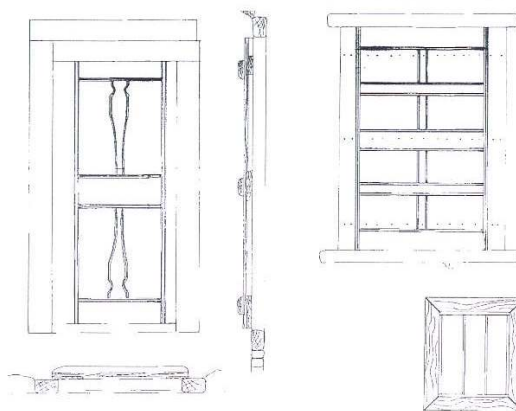
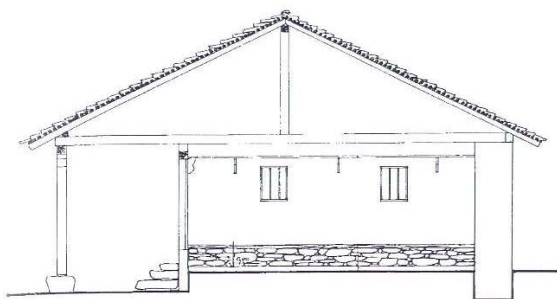
According to the historical data, the social circumstances, the climate, the economic capabilities and the natural conditions created the possibility for the development of the house. On this territory two basic types are distinguished - the ground floor structures (*nazemnica - Sasa*) and the two level structures.

The ground floor house develops from the one section house, which can scarcely be found in its basic form nowadays. It is transformed into a spatial solution with a porch placed all along the length of the house. The space is divided into two separate rooms *kukya* and *odaya*. In

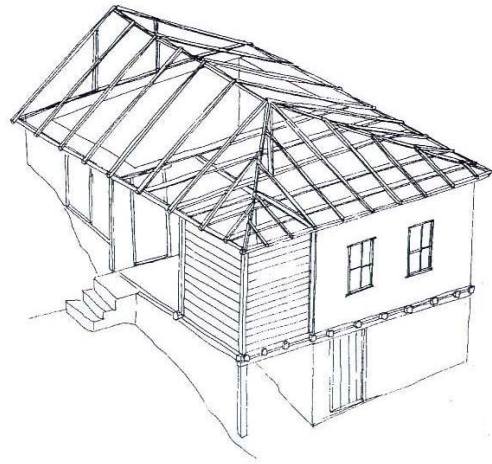
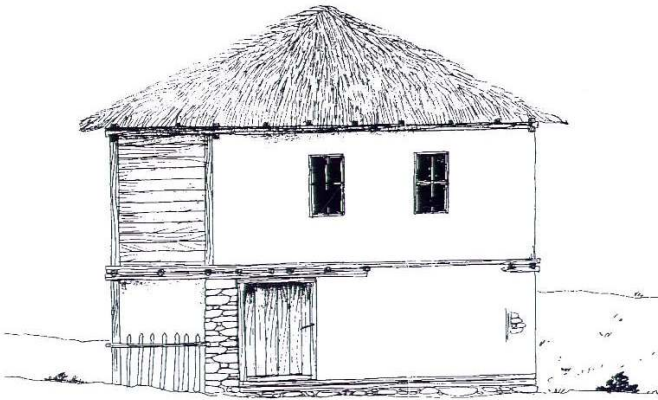
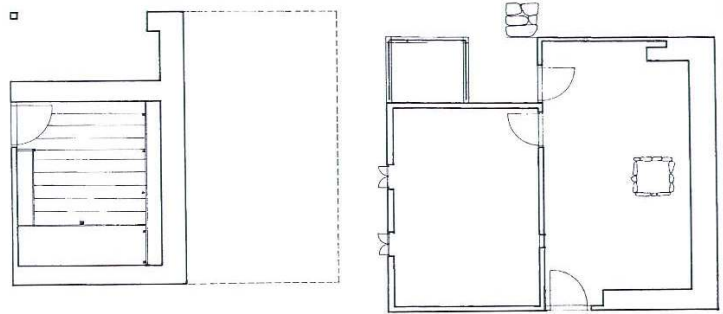
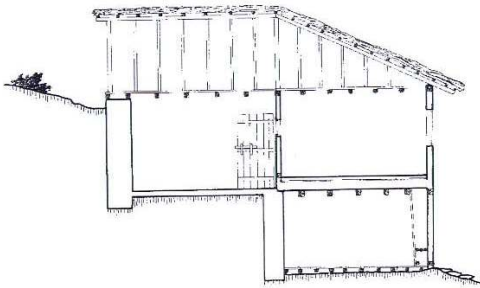
Аксонometriја, основа и изглед на предна фасада
на дводелна приземна куќа со трем, Костин Дол.

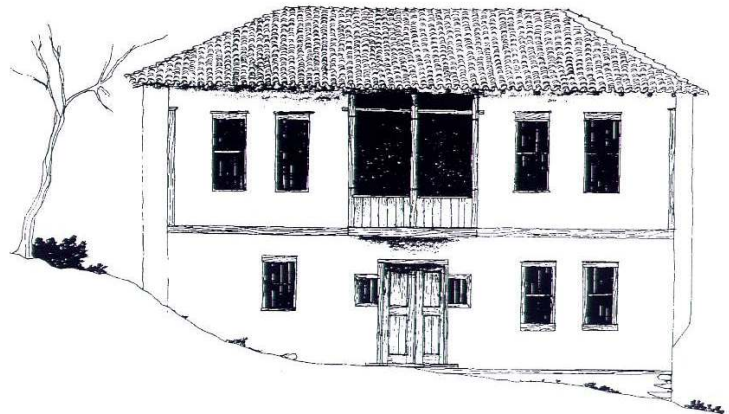
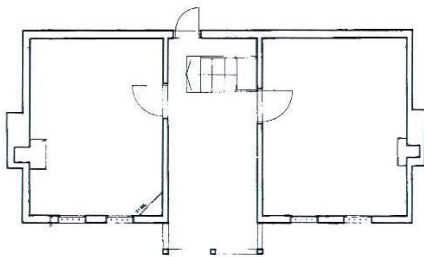
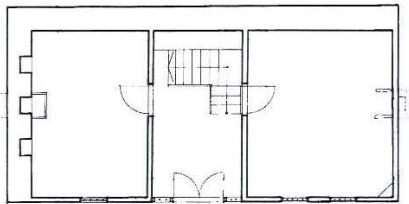
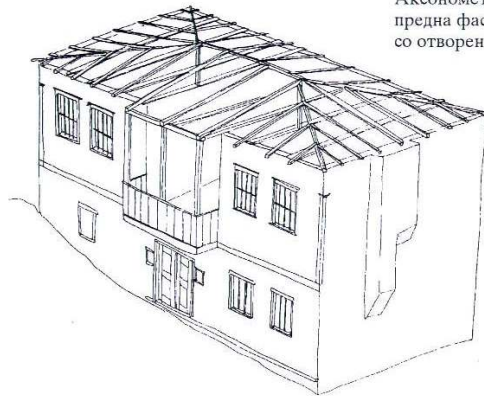
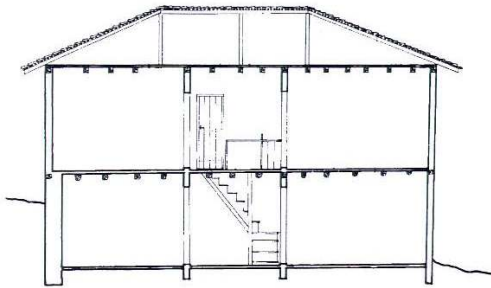
Попречен и подолжен пресек на приземна куќа;
декоративна обработка на внатрешни врати и
таваница од одаја, Костин Дол.

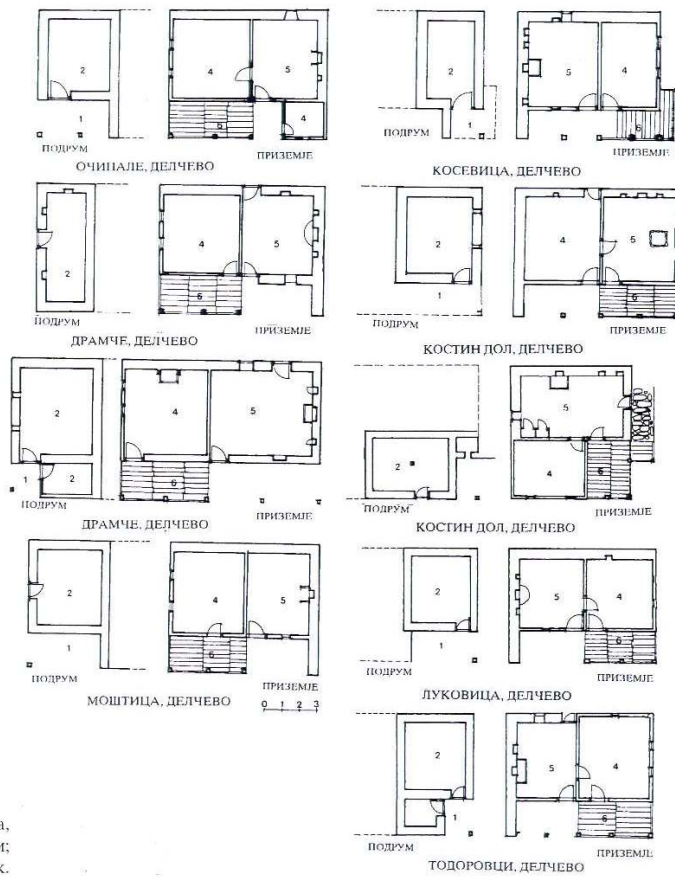
Аксонетриски изглед, основи, пресек и предна фасада на приземна куќа со вкопан подрум, покриена со слама, Саса.

Аксометриски изглед, основи, пресек и предна фасада на куќа со приземје и кат, со отворен чардак, Габрово.

1. Трем
2. Штала
3. Изба
4. Одаја
5. Кашта
6. Чардак
7. Амбар

Просторен распоред на приземна куќа,
со трем или чардак и вкопан подрум;
со аголна положба на чардак.

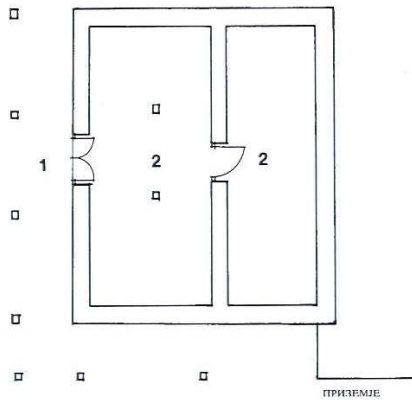
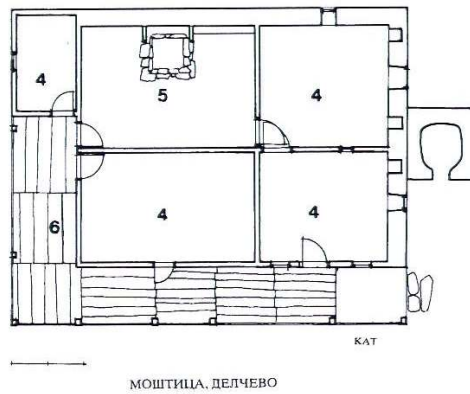
Просторен распоред на куќа со приземје и кат, со развиена форма на чардак во основа, Вирче.

1. Трем
2. Штгала
3. Изба
4. Одаја
5. Кашта
6. Чардак
7. Амбар

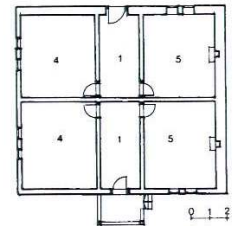
Просторен распоред на куќа со приземје и кат, со развиена форма на отворен чардак, Трабовиште.

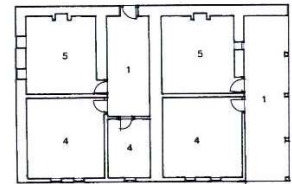
1. Трем
2. Штала
3. Изба
4. Одаја
5. Кашта
6. Чардак
7. Амбар

Просторен распоред на куќа со приземје и кат, со отворен чардак со развиена форма поставен на надворешната линија на габаритот на објектот, Моштица.

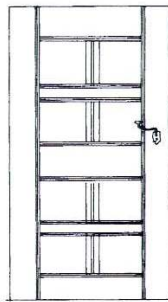

ИЛИЕВО, ДЕЛЧЕВО

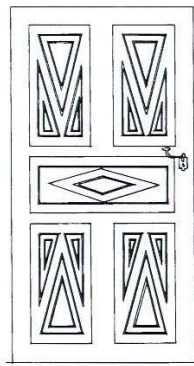

ДРАМЧЕ, ДЕЛЧЕВО

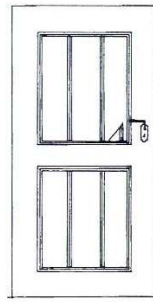
Просторен распоред на куќа со приземје и кат, т.н. брајски куќи, со две просторно издвоени целини, Илиево, Драмче.

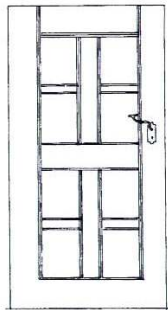
КОСТИН ДОЛ, ДЕЛЧЕВО

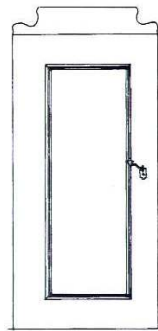
ЗВЕГОР, ДЕЛЧЕВО

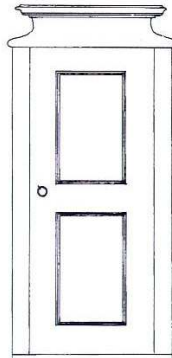
ТУРИЈА, ДЕЛЧЕВО

КОСТИН ДОЛ, ДЕЛЧЕВО

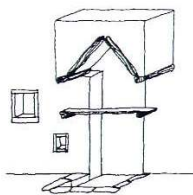

ГАБРОВО, ДЕЛЧЕВО

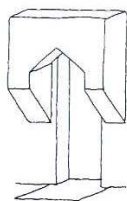

ДЕЛЧЕВО 0 10 20 30

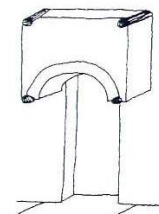
Стилизирана геометриска обработка на внатрешните врати од куќата во Пијанец.

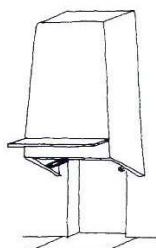
ЛУКОВИЦА, ДЕЛЧЕВО

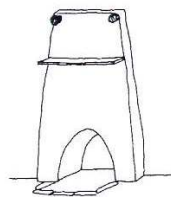
ОЧИПАЛЕ, ДЕЛЧЕВО

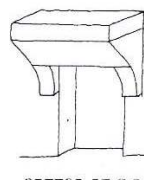
ОЧИПАЛЕ, ДЕЛЧЕВО

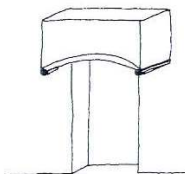
БИГЛА, ДЕЛЧЕВО

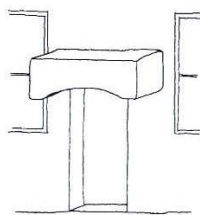
ДРАМЧЕ, ДЕЛЧЕВО

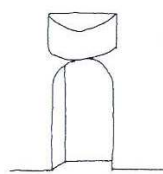
ЗВЕГОР, ДЕЛЧЕВО

РАЗЛОВЦИ, ДЕЛЧЕВО

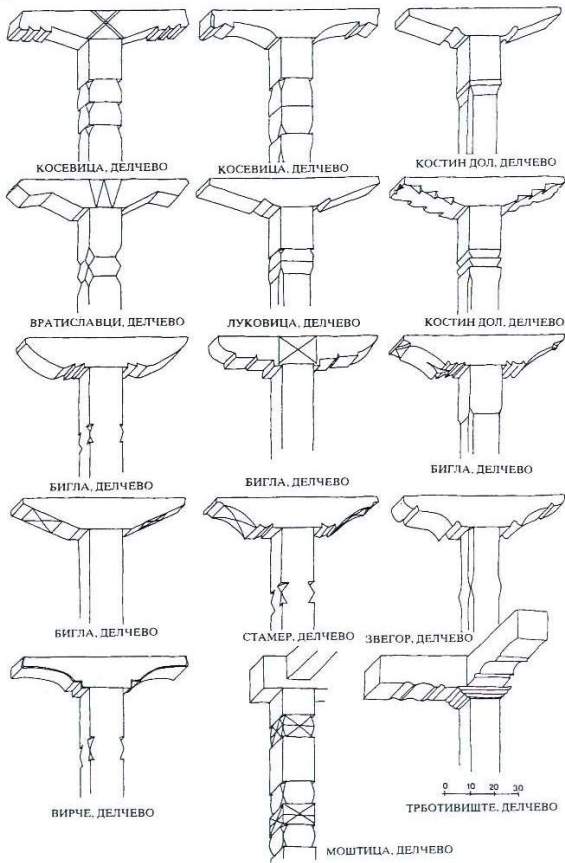

НОВ ИСТЕВНИК, ДЕЛЧЕВО

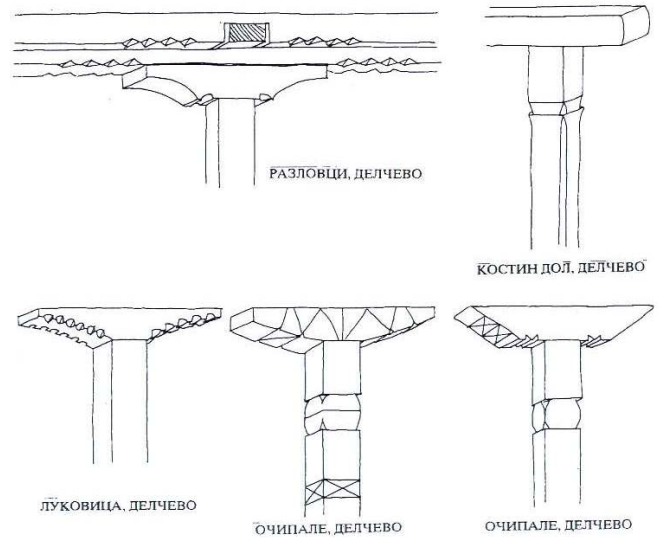

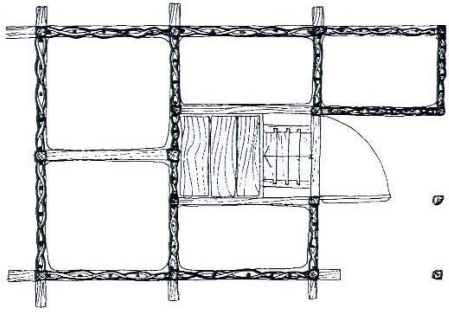
ДЕЛЧЕВО

Полуотворено огниште со различна геометричка форма на покривната капа.

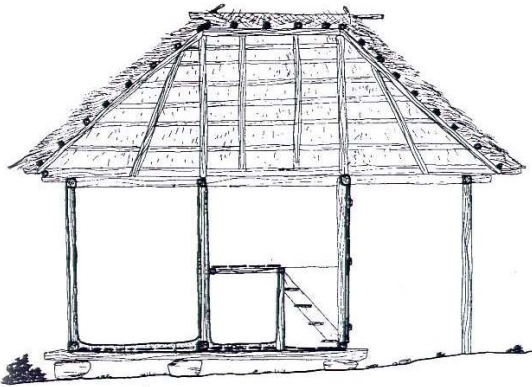

Изразена геометриска декорација
применета на седлата од
столбовите од чардакот.

Основа, пресек и изглед на амбар со трем. Драмче.

Основа, пресек и изглед на амбар, Драмче.

